

Jak poradit **lidem s postižením** **v otázkách způsobilosti** **k právním úkonům**

Jana Marečková

Maroš Matiaško

Edice Manuály

Jak poradit lidem s postižením v otázkách způsobilosti k právním úkonům

Jana Marečková

Maroš Matiaško

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

**Tato publikace vznikla
za finanční podpory Nadace OKD**

JAK PORADIT LIDEM S POSTIŽENÍM V OTÁZKÁCH ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM

Jana Marečková a Maroš Matiaško
Grafika a sazba — Ekografika.cz,
Šimon Chloupek, Veronika Hrnčiariková
Edice — Manuály
© Liga lidských práv, Brno 2009

ISBN 978-80-903473-6-6

Publikace je v elektronické podobě zdarma k dispozici
na stránkách Ligy lidských práv — www.llp.cz

► Obsah

ÚVOD	7
I. ZPŮSOBILOST K PRÁVNÍM ÚKONŮM	9
I.1. Co je „způsobilost k právním úkonům“	10
I.2. Způsobilost k právním úkonům a právní odpovědnost	12
I.3. Co to znamená být omezen nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům?	14
II. JAK PRÁVNĚ POMOCI ČLOVĚKU S DUŠEVNÍM POSTIŽENÍM, KTERÝ NENÍ OMEZEN ANI ZBAVEN ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM	17
II.1. Absolutní neplatnost právního úkonu učiněného v duševní poruše	18
II.2. Relativní neplatnost právního úkonu	21
II.3. Ustanovení opatrovníka bez omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům	24
II.4. Osobní bankrot	25
II.5. Osobní asistence dle zákona o sociálních službách	26
III. ŘÍZENÍ O ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM	29
III.1. Zahájení řízení	30
III.2. Práva vyšetřovaného člověka	32
III.3. Dokazování	33
III.4. Rozhodnutí	36
III.5. Náklady řízení	37
III.6. Opravné prostředky	38

IV. CO SE STÁVÁ ANEB NA CO SI DÁT POZOR V ŘÍZENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM	41
IV.1. Nepoučení.....	42
IV.2. Nepředvolání na jednání	43
IV.3. Nevyslechnutí vyšetřovaného člověka	44
IV.4. Nedoručení rozhodnutí	45
IV.5. Soudce nebo jiná soudní osoba se nechová vhodně	46
IV.6. Soudní znalec se nechová vhodně	47
IV.7. Řízení trvá příliš dlouho.....	47
 ZÁVĚR	 49
 V. VZORY PRÁVNÍCH PODÁNÍ	 51
V.1. Vzor návrhu na navrácení způsobilosti k právním úkonům.....	52
V.2. Vzor návrhu na ustanovení znalce z oboru psychologie	54
V.3. Vzor odvolání proti rozhodnutí o nenavrácení způsobilosti k právním úkonům.....	56
V.4. Vzor odvolání proti rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům	58
V.5. Vzor odvolání proti rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům	60
V.6. Vzor stížnosti na opatrovníka	62
V.7. Vzor návrhu na změnu opatrovníka	64
V.8. Vzor stížnosti na průtahy v řízení	66
V.9. Vzor návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu	68

Úvod

Vážené čtenářky a čtenáři,

Schopnost rozhodovat se a nést odpovědnost za svá rozhodnutí je důležitou součástí osobnosti každého člověka. Lidé vstupují do různých vztahů, mění je a ruší. Důležitou oblastí, kde se uplatňuje svoboda rozhodování, jsou právě vztahy právní, které se týkají práv a povinností jednotlivců. Tyto vztahy se řídí právními úkony.

Statistiky dokládají, že více než 25 000 lidí je zbaveno způsobilosti k právním úkonům a jenom něco přes 4 000 lidí je ve způsobilosti omezeno. Čísla by měla být spíše opačná a dokazují, že institut zbavení způsobilosti k právním úkonům je v naší republice nadužíván.

V manuálu představujeme právní institut způsobilosti k právním úkonům, věnujeme se právní ochraně člověka s duševním postižením, který nebyl omezen nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům, a dále se blíže zaměřujeme na řízení o způsobilosti k právním úkonům. V textu se zabýváme četnými příklady a samostatnou kapitolu jsme věnovali tomu, co se lidem během řízení „stává“ a jak se proti tomu právně bránit. Na konec nabízíme komentované vzory různých právních podání, která přímo souvisejí s problematikou způsobilosti k právním úkonům.

Manuál je určen pro všechny sociální pracovníky, kteří se snaží pracovat na začlenění lidí s postižením zpět do společnosti. Věříme, že přispěje k lepší ochraně práv lidí s postižením a těm, kteří byli svých práv zbaveni, pomůže na cestě k jejich navrácení.

Listopad, 2009

Jana Marečková a Maroš Matiaško

ZPŮSOBILOST
K PRÁVNÍM
ÚKONŮM

I.

I. Způsobilost k právním úkonům

Člověk si to ani neuvědomuje, ale každý den činí právní úkony (právně jedná). Například si koupí oběd, noviny v trafice, reklamuje boty, otevře si nový účet, nechá se zaměstnat, požádá o sociální podporu nebo sociální službu apod. Aby mohl z hlediska práva jednat, musí mít k tomu způsobilost.

I.1. Co je „způsobilost k právním úkonům“

Každý člověk je nositelem práv a povinností, říkáme, že má „právní subjektivitu“. Ta vzniká narozením. Od ní je nutné odlišit způsobilost vlastními úkony nabývat práva a povinnosti, vstupovat do právních vztahů. Tato způsobilost se nazývá „způsobilost k právním úkonům“ a v plném rozsahu ji člověk získá dosažením zletilosti.

Způsobilost k právním úkonům upravuje § 8 občanského zákoníku:

- a) Způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práv a brát na sebe povinnosti (způsobilost k právním úkonům) vzniká v plném rozsahu zletilostí.
- b) Zletilosti se nabývá dovršením osmnáctého roku. Před dosažením tohoto věku se zletilosti nabývá jen uzavřením manželství.

Právní úkon definuje § 34 občanského zákoníku.

Můžeme ho vymezit následovně:

- a) jde o projev vůle,
- b) směřuje zejména ke vzniku, změně nebo zániku práv nebo povinností,
- c) je spojen s právními předpisy.

Způsobilost k právním úkonům je vyloučená v těchto případech:

- a) Ze zákona v důsledku nedostatku věku (§ 9 obč. z.)** – nezletilé dítě je způsobilé činit jenom takové úkony, které jsou svou povahou přiměřené jeho věku.

PŘÍKLAD

Desetileté dítě je schopno nakoupit v samoobsluze, avšak stěží bude schopno uzavřít komplikovanou smlouvu, např. o prodeji nemovitostí, které zdědilo. Taková smlouva by byla neplatná od počátku.

- b) Ze zákona (§ 38 odst. 2 obč. z.)** – člověk, který nebyl omezen ve způsobilosti k právním úkonům ani jí nebyl zbaven, učiní právní úkon v duševní poruše, která ho činí k tomuto právnímu úkonu neschopným.

PŘÍKLAD

Člověk trpící schizofrenií na „příkaz“ hlasu, který slyší, daruje svůj byt místnímu sdružení dobrovolných hasičů a sám se stane bezdomovcem. Poté, co se jeho stav zlepší, si uvědomí nesmyslnost svého jednání.

- c) Na základě rozhodnutí soudu o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům (§ 10 obč. z.)** – soud v řízení o způsobilosti k právním úkonům rozhodne o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům.

PŘÍKLAD

Soud rozhodne, že člověk je omezen ve způsobilosti k právním úkonům nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům. V případě omezení způsobilosti k právním úkonům člověk nemůže samostatně činit úkony v rozsahu omezení.

I.2. Způsobilost k právním úkonům a právní odpovědnost

Právní odpovědnost se často chybně zaměňuje se způsobilostí k právním úkonům. Mnoho lidí se domnívá, že je-li člověk omezen ve způsobilosti k právním úkonům nebo je jí zbaven, není ani právně odpovědný. Takový závěr je nesprávný. Pokud je člověk omezen ve způsobilosti k právním úkonům nebo je jí zbaven, je odpovědný stejně jako kdokoliv jiný a platí i obecné podmínky pro naplnění odpovědnosti. V zásadě můžeme odpovědnost rozdělit do dvou velkých oblastí, a to na odpovědnost trestní a odpovědnost občanskoprávní.

Občanskoprávní odpovědnost je tzv. následný nepříznivý právní následek, který vznikl porušením původní (primární) povinnosti. Tím, že porušíme určitou povinnost uloženou zákonem, vzniká nám nová povinnost, kterou jsme doposud neměli. Přičemž nerozhoduje, zda původní povinnost vznikla ze smlouvy nebo ze zákona, nebo zda šlo o porušení povinnosti konat nebo nekonat. V případě člověka s duševním postižením se bude jednat zejména o odpovědnost za škodu (tzv. obecná odpovědnost – § 420 obč. z.) a při jejím zkoumání bude soud vycházet z ustanovení § 422 obč. z. upravující zvláštní odpovědnost za škodu těmi, kteří nemohou posoudit následky svého jednání.

K naplnění obecné odpovědnosti fyzické osoby za škodu způsobenou jinému vyžaduje zákon existenci těchto předpokladů:

- a) protiprávnost úkonu
- b) škody
- c) příčinné souvislosti mezi a) a b)
- d) zavinění

V případě, že se člověk s duševním postižením dopustí nějakého protiprávního jednání, je důležité posoudit zejména otázku jeho zavinění. Zákon rozlišuje dvě formy zavinění:

- a) úmysl
- b) nedbalost

Tam, kde zákon vyžaduje zavinění, musí mít fyzická osoba tzv. způsobilost k zavinění (delikt ní způsobilost). V soudním řízení ji bude posuzovat znalec z oboru psychiatrie nebo psychologie. O delikt ní způsobilost se jedná v těchto případech:

- a)** za škodu výlučně odpovídá člověk s duševním postižením
- b)** za škodu výlučně odpovídá osoba povinná vykonávat dohled
- c)** za škodu odpovídá s osobou postiženou duševní poruchou společně a nerozdílně ten, kdo byl nad ní povinen vykonávat náležitý dohled
- d)** odpovědným není nikdo

Občanský zákoník používá slovní spojení „osoba povinná vykonávat dohled“. Co to znamená a kdo je osobou povinnou vykonávat dohled?

- ▶ Dohled v zásadě vyjadřuje povinnost dohlížet na jednání člověka s duševní poruchou. Povinnost vykonávat dohled nemá přesné hranice, bude se lišit od konkrétních skutečností, a to např. od míry postižení člověka, jeho celkového chování a povahových vlastností, okolností vzniku škody atd.
- ▶ Osobou povinnou vykonávat dohled je ta osoba, které to ukládá zákon (rodič, osvojitel, pěstoun, soudem ustanovený opatrovník, léčebné zařízení, škola apod.). Je-li dozírajícím právnická osoba (např. ústav), odpovědnou je tato právnická osoba, a ne její pracovník, který dohled zanedbal.
- ▶ Zákon u této osoby předpokládá zavinění. Aby se tak tato osoba zprostil a odpovědnosti, musí sama dokázat, že dohled zanedbala (tzv. liberace).

MOŽNÉ SCÉNÁŘE ODPOVĚDNOSTI ZA ŠKODU

Člověk s postižením	Má deliktní způsobilost	Má deliktní způsobilost	Nemá deliktní způsobilost	Nemá deliktní způsobilost
Osoba povinná vykonávat dohled	Nezanedbala povinný dohled	Zanedbala povinný dohled	Nezanedbala povinný dohled	Zanedbala povinný dohled
Odpovědnost	Člověk s duševním postižením	Člověk s duševním postižením a osoba povinná vykonávat dohled odpovídají společně a nerozdílně	Nikdo	Osoba povinná vykonávat dohled

I.3. Co to znamená být omezen nebo zbaven způsobilosti k právním úkonům?

V řízení o způsobilosti k právním úkonům může soud omezit způsobilost k právním úkonům dospělého člověka nebo ho této způsobilosti zbavit. V případě, že dojde k omezení/zbavení způsobilosti k právním úkonům, v jiném řízení, které nazýváme opatrovnické, musí soud tomuto člověku ustanovit opatrovníka.

I.3.1. OMEZENÍ VE ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM

V případě, že člověk není schopen činit jenom některé právní úkony, soud ho omezí ve způsobilosti, a toto omezení specifikuje § 10 obč. z. V případě, že člověk omezený ve způsobilosti k právním úkonům činí právní úkony, v kterých je omezen, jsou tyto absolutně neplatné podle § 38 obč. z. Hledí se na ně, jako by nikdy nevznikly.

Je-li člověk omezen ve způsobilosti k právním úkonům, znamená to pro něj podle zákona o rodině toto:

- a) automaticky ztrácí tzv. rodičovskou zodpovědnost, tj. souhrn práv a povinností rodičů
 - ▶ při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj
 - ▶ při zastupování nezletilého dítěte
 - ▶ při správě jeho jmění
- b) nemůže být osvojitelem
- c) může uzavřít manželství jenom se souhlasem soudu

Soud nemůže omezit způsobilost k právním úkonům člověka v těchto oblastech:

- a) procesní úkony, tj. úkony spočívající v jednání před státními orgány, orgány státní správy a územní samosprávy
- b) volební právo
- c) rodinné právo
- d) právo držet nebo nosit u sebe zbraň nebo střelivo, řídit motorové vozidlo

I.3.2. ZBAVENÍ ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM ÚKONŮM

Zbavení způsobilosti k právním úkonům zbavuje člověka možnosti činit všechny právní úkony a automaticky dochází ke ztrátě různých základních práv a svobod. Všechny právní úkony člověka zbaveného způsobilosti k právním úkonům jsou absolutně neplatné podle § 38 obč. z.

Zbavení způsobilosti k právním úkonům pro člověka s postižením znamená následující:

- a) automaticky ztrácí tzv. rodičovskou zodpovědnost, tj. souhrn práv a povinností rodičů
 - ▶ při péči o nezletilé dítě, zahrnující zejména péči o jeho zdraví, jeho tělesný, citový, rozumový a mravní vývoj,
 - ▶ při zastupování nezletilého dítěte,
 - ▶ při správě jmění dítěte,

- b)** nemůže být osvojitelem,
- c)** nemůže uzavřít manželství,
- d)** nemůže pořídit závěť,
- e)** nemůže sám uzavřít pracovní smlouvu,
- f)** automaticky ztrácí volební právo,
- g)** nemůže sám zahájit žádné řízení kromě řízení o způsobilosti k právním úkonům.

JAK PRÁVNĚ POMOCI
ČLOVĚKU S DUŠEVNÍM
POSTIŽENÍM, KTERÝ NENÍ
OMEZEN ANI ZBAVEN
ZPŮSOBILOSTI K PRÁVNÍM
ÚKONŮM

II.

II. Jak právně pomoci člověku s duševním postižením, který není omezen ani zbaven způsobilosti k právním úkonům

V této kapitole představíme možnosti, jak právně pomoci v situaci, kdy se člověk svým vlastním jednáním poškozuje bez toho, aby bylo nutné omezit jeho způsobilost k právním úkonům, případně jej způsobilosti zbavit. První možností je domoci se neplatnosti učiněného právního úkonu, druhou tzv. osobní bankrot a třetí možnost je preventivního charakteru a spočívá v poskytování asistence jako sociální služby.

II.1. Absolutní neplatnost právního úkonu učiněného v duševní poruše

Dle § 38 *odst. 2 obč. z.* je neplatný právní úkon osoby jednající v duševní poruše, která ji činí k tomuto právnímu úkonu neschopnou. Jedná-li člověk v duševní poruše a činí právní úkony, dochází k tzv. absolutní neplatnosti právního úkonu od samého počátku. Absolutní neplatnost právního úkonu znamená, že sice právní úkon existuje, avšak trpí takovými vadami, že v jeho důsledku nevznikají právní následky.

Podle občanského zákona se nejedná o každou duševní poruchu, ale jenom takovou, která člověka činí neschopného učinit ten konkrétní právní úkon (např. uzavřít smlouvu o prodeji vlastního domu). To znamená, že člověk nemůže být schopen posoudit následky svého úkonu nebo své jednání ovládat. Je třeba odlišovat tzv. světlé okamžiky, kdy i člověk se závažným postižením jedná právně relevantně. Tyto okolnosti by měl posoudit znalec na základě znaleckého posudku v řízení o neplatnosti právního úkonu. Dojde-li k uzavření nějakého právního úkonu (např. smlouvy o prodeji nemovitosti) dle vašeho názoru v duševní poruše, můžete se obrátit na okresní soud se žádostí o zrušení takové smlouvy. Jedině soud může rozhodnout o tom, že právní úkon je absolutně neplatný.

PŘÍKLAD

Paní V. má 70 let a trpí Alzheimerovou chorobou. Vlastní třípodlažní dům v Praze-Barrandově a několik hektarů lesů a zemědělských pozemků na Klatovsku. Poté, co se její sestra o nemoci dozvěděla, začala ji pravidelně navštěvovat a po určité době ji přesvědčila, aby jí darovala celý majetek. Když se to dozvěděli synové paní V., požádali soud o prohlášení absolutní neplatnosti darovací smlouvy. Soud jim vyhověl.

Neplatnosti právního úkonu učiněného v duševní poruše je nutné se dovolat:

- a) žalobou na neplatnost právního úkonu podanou stranou právního úkonu
- b) „žalobou na neplatnost právního úkonu podle § 80 písm. c) zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád (dále jen „o.s.ř.“).“
- c) podnětem k řízení o neplatnosti právního úkonu

V případech žaloby na určení neplatnosti právního úkonu, tzv. určovací žaloby musí ve prospěch žalobce svědčit naléhavý právní zájem.

- ▶ Naléhavý právní zájem je nutné před soudem dokázat, jinak žalobu na určení neplatnosti právního úkonu učiněného v duševní poruše soud zamítne.
- ▶ Musí se jednat o zájem právní, který je kvalifikován tím, že je naléhavý.
- ▶ Naléhavý právní zájem definován v zákoně není, definici nabízejí soudní rozhodnutí. O naléhavý právní zájem podle stabilní judikatury může zásadně jít jen tehdy, jestliže by bez soudem vysloveného určení, že právní vztah nebo právo existuje, bylo buď ohroženo právo žalobce, nebo by se jeho právní postavení stalo nejistým. To znamená, že musí jít o právní vztah (právo) již existující (alespoň v době vydání rozhodnutí) nebo o takovou situaci, v níž by žalobce mohl být ohrožen, případně pro své nejisté postavení vystaven konkrétní újmě. Tato definice zdůrazňuje, že žalobce, tj. subjekt, který by podával žalobu na určení neplatnosti právního úkonu učiněného v duševní poruše, by měl být „ohrožen“, případně pro své nejisté postavení, vystaven „konkrétní újmě“.

- ▶ Naléhavý právní zájem na určení, zda tu právní vztah nebo právo je, či není, nemá jen ten, kdo je účasten právního vztahu nebo práva, o něž v řízení jde. Aktivně legitimována k žalobě na určení neplatnosti smlouvy je i osoba, která není účastníkem této smlouvy, jestliže by vyhovění žalobě mohlo mít příznivý dopad na její právní postavení.¹⁾
- ▶ V jiném rozhodnutí ale Nejvyšší soud uvedl, že sice žalobu na určení neplatnosti právního úkonu, stejně jako žalobu na určení vlastnictví k věci, jež byla předmětem takového úkonu, může podat i osoba, jež nebyla účastníkem smlouvy, úspěch takové žaloby je ale podmíněn tím, že určení existence tohoto právního vztahu, jehož subjektem je třetí osoba, ovlivní právní postavení žalobce vůči žalovanému.²⁾

Občanský zákoník nestanoví časovou mez, do kdy se k neplatnosti právního úkonu přihlíží.

- ▶ Z toho důvodu nedochází ani k promlčení a je možné se domáhat neplatnosti právního úkonu v podstatě kdykoliv.
- ▶ Druhá strana sporu však v řízení může namítat, že došlo k vydržení (§ 134 obč. z.), což znamená, že člověk, který má věc v držbě, k ní může nabýt vlastnické právo, a to po třech letech u movitých věcí nebo po deseti letech u věcí nemovitých.
- ▶ Členský podíl v bytovém družstvu lze vydržet v tříleté lhůtě.³⁾ Držitel musí být oprávněný, tj. musí být v dobré víře o tom, že mu věc nebo právo patří. V pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná (§ 130 odst. 1 obč. z.).
- ▶ Namítat lze i promlčení u bezdůvodného obohacení, na které se vztahuje obecná dvouletá, resp. tříletá promlčecí doba dle § 107 obč. z.

1) Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. Cdon 1690/1997 ze dne 15. 6. 1999.

2) Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp.zn. 30 Cdo 1685/2004 ze dne 15. 12. 2005.

3) Srovnej Eliáš, K. Vydržení obchodního podílu ve společnosti s ručením omezeným – nevslovené argumenty. Obchodněprávní revue, č. 1, 2009, s. 22.

Rozhodne-li soud o absolutní neplatnosti právního úkonu podle § 38 odst. 2 obč. z., strany si musejí vrátit vzájemné plnění. Pokud by k tomu nedošlo, tak dochází k bezdůvodnému obohacení dle § 451 obč. z. To je možné soudně vymáhat na základě žaloby na vydání bezdůvodného obohacení.

PŘÍKLAD

Pan J. je mentálně postižený a zdědil větší finanční obnos. Ten daroval na základě darovací smlouvy své nevlastní sestře, která jej vyhledala po dědicím řízení. Do té doby o něj neprojevovala vůbec žádný zájem. Bratr pana J., který o něho celý život pečoval, se obrátil na soud. Okresní soud v Lounech rozhodl, že právní úkon (darovací smlouva) je absolutně neplatný dle § 38 odst. 2 z důvodu duševní poruchy dárce, v jejímž důsledku nedovedl posoudit následky svého jednání.

Po právní moci rozhodnutí byla nevlastní sestra pana J. povinna vrátit částku, kterou jí daroval. Jelikož odjela za zvláštních okolností do zahraničí a nebylo možné ji zkontaktovat, bratr pana J. prostřednictvím právního zástupce podal žalobu na vydání bezdůvodného obohacení z titulu plnění z neplatného právního úkonu dle § 451 odst. 2 obč. z.

II.2. Relativní neplatnost právního úkonu

Ustanovení § 40a obč. z. upravuje relativní neplatnost právního úkonu. Na rozdíl od absolutní neplatnosti právního úkonu relativní neplatnost spočívá v tom, že právní úkon vznikl, považuje se za platný, pokud se ten, na jehož ochranu je relativní neplatnost stanovena, neplatnosti právního úkonu nedovolal. Relativní neplatnost se týká taxativně vymezeného okruhu právních úkonů, a to podle § 49a, § 55, § 140, § 145 odst. 2, § 479, § 589, § 701 odst. 1, § 775 a § 852b odst. 2, 3. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil.

a) Právní úkon učiněný v omylu

- ▶ Právní úkon je podle ust. *§ 49a obč. z.* (neplatnost z důvodu omylu) neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu, vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro jeho uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen, tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Platí, že se musí jednat o omyl podstatný.
- ▶ Omyl je podstatný za předpokladu, týká-li se jeho právního důvodu (člověk s postižením chtěl učinit jiný právní úkon), jeho předmětu, osoby nebo jiné skutečnosti (např. kupující mylně uvede, že může splnit dohodnuté plnění).⁴⁾ V případě, že se člověk s postižením stane obětí podvodného jednání, je nutné uplatnit relativní neplatnost právního úkonu podle *§ 49a obč. z.* Relativní neplatnosti se může dovolat jen účastník smlouvy.⁵⁾

b) Neplatnost právního úkonu a spotřebitelské smlouvy

- ▶ Další důvod relativní neplatnosti upravuje *§ 55 odst. 2 obč. z.*, který se týká spotřebitelských smluv. Podle tohoto ustanovení se může spotřebitel dovolat neplatnosti ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran (*§ 56 odst. 1 obč. z.*), ustanovení *§ 56 odst. 1 obč. z.* obsahuje demonstrativní výčet nepřipustných ujednání.
- ▶ Spotřebitelskými smlouvami se rozumí smlouvy kupní, smlouvy o dílo, případně jiné smlouvy, pokud smluvními stranami jsou na jedné straně spotřebitel a na druhé straně dodavatel (*§ 52 odst. 1 obč. z.*). Spotřebitelem se rozumí osoba, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti (*§ 52 odst. 3 obč. z.*), a dodavatelem je naopak osoba, která jedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti (*§ 52 odst. 2 obč. z.*).

4) Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárková, M., Hulmák, M. Občanský zákoník – komentář. I. díl. Praha: Beck, Ch., 2008, s. 375.

5) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 21 Cdo 826/2005 ze dne 18. 4. 2006.

c) Neplatnost právního úkonu a společné jmění manželů

- ▶ Relativně časté mohou být případy nesmyslných právních úkonů jednoho z manželů, který trpí duševním postižením. Podle § 145 odst. 1 obč. z. majetek tvořící společné jmění manželů (SJM) užívají a udržují oba manželé společně. Obvyklou správu majetku náležejícího do SJM může vykonávat každý z manželů. V ostatních záležitostech je třeba souhlasu obou manželů (§ 145 odst. 2 obč. z.).
- ▶ Chybí-li v těchto záležitostech souhlas manžela/manželky, může se druhý z manželů domoci neplatnosti právního úkonu. Otázkou je, co to je obvyklá správa majetku, resp. neobvyklá správa majetku ve společném jmění manželů?
- ▶ Za neobvyklou správu majetku vyžadující souhlas obou manželů je nutné považovat např. darování nemovitosti, ale i výzvu obdarovanému, aby vrátil nemovitosti, které mu byly darovány ze společného jmění manželů.⁶⁾ I převod peněžních prostředků jedním z manželů bez souhlasu druhého na účet třetí osoby může být právním úkonem relativně neplatným, přesahuje-li tento úkon rámec obvyklé správy majetku.
- ▶ Zda právní úkon manžela je ve smyslu § 145 odst. 2 obč. z. obvyklou správou majetku ve společném jmění, či ji přesahuje, je třeba usuzovat z konkrétních majetkových poměrů manželů, je však třeba přihlížet i k obecným zvyklostem.⁷⁾ Převod práva společného nájmu družstevního bytu manžely je nikoliv běžnou věcí, týkající se společného nájmu bytu. Jestliže byl tento převod učiněn bez souhlasu druhého manžela, je relativně neplatným úkonem podle § 40a obč. z. Ke stejným závěrům lze dojít i extenzivním výkladem § 701 odst. 1 obč. z.⁸⁾
- ▶ Naopak za běžnou záležitost se považuje např. čerpání společných úspor na úhradu potřeb společného dítěte v přiměřeném rozsahu nebo nákup běžného ošacení.⁹⁾

6) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 2731/2000 ze dne 11. 12. 2001.

7) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 22 Cdo 3336/2006 ze dne 31. 3. 2009.

8) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 855/2008 ze dne 14. 1. 2009.

9) Rozhodnutí R 46/1966 Sbírky soudních rozhodnutí a stanovisek.

d) Společný nájem bytu

- ▶ Podle ustanovení § 701 odst. 1 obč. z. běžné věci, týkající se společného nájmu bytu může vyřizovat každý ze společných nájemců. V ostatních věcech, tj. neběžné povahy, je třeba souhlasu všech nájemců. Nájemce, který tak nesouhlasí s vyřízením věci neběžné povahy jiným nájemcem, např. protože takové vyřízení bylo nesmyslné, může uplatnit neplatnost tohoto právního úkonu.
- ▶ Za neběžnou věc lze považovat např. dohodu o převodu členských práv a povinností spojených s členstvím v bytovém družstvu¹⁰⁾ nebo změnu obsahu společného práva manželů k bytu, pokud by se z nájmu na dobu neurčitou měl stát nájem na dobu určitou.¹¹⁾

U relativní neplatnosti dochází na rozdíl od absolutní neplatnosti k promlčení, toto právo se promlčuje v tříleté promlčecí době, která začíná běžet od okamžiku, kdy právo mohlo být vykonáno poprvé (§ 101 obč. z.). Relativní neplatnosti se lze dovolat i mimosoudně, postačí, že ten, kdo je takovým právním úkonem dotčen a kdo ji přitom nezpůsobil, se relativní neplatnosti dovolal mimosoudně jednostranným projevem adresovaným účastníkům právního úkonu. Není stanovena forma dovolání se relativní neplatnosti, lze tak učinit jakýmkoliv způsobem.

II.3. Ustanovení opatrovníka bez omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům

Podle ustanovení § 29 obč. z. může soud ustanovit opatrovníka tomu, jehož pobyt není znám, jestliže je to třeba k ochraně jeho zájmů, vyžaduje-li to veřejný zájem nebo jestliže je to třeba z jiného vážného důvodu. Toto ustanovení tedy umožňuje ustanovení opatrovníka i člověku, který nebyl zbaven ani omezen ve způsobilosti k právním úkonům.

10) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 31 Cdo 855/2008 ze dne 14. 1. 2009.

11) Rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 26 Cdo 64/2000 ze dne 17. 4. 2001.

Důvod ustanovení opatrovníka je kvalifikován určitou vážností.

Ta může spočívat například:

- ▶ v hrozící škodě na majetku člověka s postižením,
- ▶ v naléhavosti určitého právního úkonu, např. dodatku smlouvy o poskytování sociálních služeb či žádosti o dávku systému sociální pomoci,
- ▶ v hrozbě ztráty nároku nebo práva, např. promlčení nároku na výplatu invalidního důchodu,
- ▶ jiné vážné důvody bude nutné posuzovat s ohledem na konkrétní okolnosti.

Člověk, jemuž byl opatrovník ustanoven, může současně činit nadále veškeré právní úkony i samostatně.

PŘÍKLAD

Panu M. činí potíže orientovat se v záležitostech sociálních dávek, sociálních služeb apod. Je v situaci, kdy potřebuje požádat o sociální dávku a uzavřít smlouvu o poskytování sociální služby. V budoucnu bude také potřeba činit další úkony související s těmito záležitostmi (např. změnit poskytovatele sociálních služeb apod.). Pro tato jednání mu může být ustanoven opatrovník, který tyto záležitosti bude vyřizovat za něj. Současně ale panu M. nehrozí žádné nebezpečí újmy, kterou by si mohl způsobit svým vlastním aktivním právním jednáním, není proto nutné zasahovat do jeho způsobilosti k právním úkonům a pan M. může samostatně právně jednat v jakékoliv oblasti.

II.4. Osobní bankrot

Další možností, jak lze právně pomoci člověku s postižením, je relativně nový právní institut tzv. osobní bankrot. Toho lze využít u těch lidí s postižením, kteří mají dluhy a nejsou z nějakého důvodu schopni své dluhy splácet. Oddlužení je určeno pro dlužníky, kteří nejsou podnikateli, kteří mají více věřitelů a mají dluhy, které nejsou schopni splácet. O tom, že je možno provést oddlužení, musí vždy rozhodnout soud, a to na návrh dlužníka.

Soud návrh na oddlužení schválí, jestliže má za to, že je pravděpodobné, že nezajištění věřitelé obdrží alespoň 30 % svých pohledávek, pokud nesouhlasili s nižším uspokojením.

Samotné oddlužení pak může proběhnout dvěma způsoby:

- a) zpeněžením stávajícího majetku dlužníka
- b) splněním pětiletého splátkového kalendáře

O způsobu oddlužení rozhodují dlužníkovi věřitelé nebo soud v případě, že se věřitelé neshodnou.

PŘÍKLAD

Paní P. trpí duševní nemocí a pobírá plný invalidní důchod ve výši 8 000 Kč. Svou nepříznivou situaci se v minulosti snažila řešit půjčkami a zadlužila se u několika společností. Své dluhy v celkové výši 500 000 Kč však není schopná splatit a penále za každý den, kdy dluhy nezaplatí, narůstá. Jedna ze společností jí pohrozila, že pokud svůj dluh ve výši 300 000 Kč nesplatí do týdne, podá návrh na provedení exekuce jejího bytu.

Paní P. se proto obrátila na občanskou poradnu a požádala o pomoc se sepsáním návrhu na oddlužení a ten podala k soudu. Soud návrh na oddlužení schválil s tím, že paní P. musí po dobu 5 let splácet 3 000 Kč měsíčně. Paní P. tuto povinnost splnila, a proto soud po 5 letech její oddlužení schválil a současně paní P. osvobodil od hrazení zbytku pohledávek. Paní P. tedy zaplatila během 5 let celkem 180 000 Kč a zbytek jejího dluhu ve výši 320 000 Kč zanikl, a tuto částku již proto splatit nemusí.

II.5. Osobní asistence dle zákona o sociálních službách

Zákon o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.) upravil v rámci služeb sociální péče i specifickou terénní asistenční službu (§ 39). Tuto službu, je-li dostupná, mohou využívat i osoby s duševním postižením.

Služba zahrnuje zejména tyto činnosti:

- ▶ pomoc při zvládnání běžných úkonů péče o vlastní osobu
- ▶ pomoc při osobní hygieně
- ▶ pomoc při zajištění stravy
- ▶ pomoc při zajištění chodu domácnosti
- ▶ výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti
- ▶ zprostředkování kontaktu se společenským prostředím
- ▶ pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí

Osobní asistence je zpoplatněna. Výše poplatku je různá, většinou nepřekročí 100 Kč za hodinu. Problém může nastat při dostupnosti této služby, a to vzhledem k malému počtu poskytovatelů a jejich limitů v poskytování činností. V současné době registruje Ministerstvo práce a sociálních služeb ČR 204 poskytovatelů osobní asistence.

Seznam s kontakty i popisem činností je dostupný na portálu Ministerstva práce a sociálních věcí www.portal.mpsv.cz. V rámci pole „sociální tematika“ klikněte na „sociální služby“ (třetí v pořadí) a poté na „registr poskytovatelů služeb“ (čtvrté svrchu). Na horní liště jenom klikněte na „vyhledávání služby“ a zvolte „osobní asistence“.

ŘÍZENÍ
O ZPŮSOBILOSTI
K PRÁVNÍM ÚKONŮM

III.

III. Řízení o způsobilosti k právním úkonům

Řízení o způsobilosti k právním úkonům je upraveno v § 186–191 o. s. ř. a je nesporným řízením. Z toho důvodu je specificky upravena možnost jeho zahájení, procesní práva účastníků i dokazování.

III.1. Zahájení řízení

Řízení o způsobilosti k právním úkonům lze zahájit na základě:

a) návrhu

Návrh na zahájení řízení musí splňovat určité náležitosti, které předepisuje občanský soudní řád v § 42 odst. 4 a § 79 odst. 1.

- ▶ Z návrhu by mělo být patrné, kterému soudu je návrh adresován, kdo jej podává, které věci se týká, jaký účel sleduje, a měl by být podepsán.
- ▶ Měl by obsahovat vylíčení rozhodujících skutečností a označení důkazů, kterých se navrhovatel dovolává.
- ▶ Neobsahuje-li návrh požadované náležitosti, soud vyzve navrhovatele na jejich doplnění nebo opravu v určité lhůtě a poučí ho, jak to udělat.
- ▶ Řízení je zahájeno dnem, kdy návrh na úpravu způsobilosti k právním úkonům byl doručen soudu nebo podán na podatelnu.
- ▶ Určitou pojistku proti zneužívání návrhů na zahájení řízení upravuje § 186 odst. 2 o. s. ř., dle kterého si soud může od navrhovatele vyžádat lékařskou zprávu. Nebude-li předložena, soud řízení zastaví.

b) podnětu

Podnět k zahájení řízení se od návrhu odlišuje zejména tím, že není tak formální a zákon nevyžaduje naplnění žádných kritérií.

- ▶ V případě podnětu soud po jeho přezkoumání nemusí řízení zahájit, kdežto u návrhu řízení zahájeno být musí.
- ▶ Bude-li mít soud zato, že podnět je relevantní, zahájí řízení z úřední moci podle § 81 odst. 1, 3 o. s. ř.
- ▶ Usnesení o zahájení řízení by měl soud doručit všem účastníkům řízení.

Rozdíl mezi podáním návrhu a podnětu spočívá v následujícím:

- ▶ navrhovatel je účastníkem řízení, má tedy právo, aby mu soud zasílal písemnosti, aby byl informován o výsledku řízení, může podávat opravné prostředky a může se ke všem písemnostem a důkazům i vyjádřit;
- ▶ osoba podávající podnět účastníkem řízení není a tato práva nemá, soud ji ale může vyslechnout jako svědka.

Po vydání rozhodnutí o zahájení řízení nebo doručení návrhu na zahájení řízení by soud měl okamžitě poučit vyšetřovaného člověka o jeho právech a povinnostech, zejména o jeho právu zvolit si zástupce pro řízení a o jeho právu být vyslechnut. Pokud tak neučiní, je to procesní pochybení soudu a je možné to zdůraznit v případném odvolání.

Pro řízení o způsobilosti k právním úkonům je věcně příslušný okresní soud (v Brně se nazývá Městský soud a v Praze jsou to obvodní soudy).

Místně příslušným soudem je okresní soud:

- a) v jehož obvodu má člověk, o jehož způsobilost se má jednat, bydliště,
- b) v jehož obvodu se člověk zdržuje, nemá-li bydliště,
- c) resp. všechny okresní soudy, v jejichž obvodu člověk bydlí s úmyslem zdržovat se tam trvale, pokud má bydliště na více místech,
- d) v jehož obvodu je ústav zdravotní péče, je-li člověk v takovém zařízení bez svého souhlasu.

Soud sám zkoumá, jestli je místně příslušný. Pokud má za to, že není, věc podle § 105 o. s. ř. postoupí místně příslušnému soudu. Seznam soudů i s adresami pro doručování je dostupný na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR www.justice.cz.

ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ

Na návrh (řízení je zahájeno dnem doručení soudu)	Na základě podnětu (soud zahájí řízení z vlastní iniciativy, <i>ex offio</i>)
Návrhem zdravotnického zařízení (např. psychiatrické léčebny) nebo ústavu sociální péče.	Na základě informací od jiného soudce rozhodujícího jinou věc, např. svěřeni dětí do pěstounské péče.
Návrhem jakéhokoliv státního orgánu - např. městské části.	Na základě podnětu státního zastupitelství, které zastavilo trestní stíhání z důvodu nepříčetnosti pachatele.
Návrhem jakékoliv jiné osoby - např. rodič (soud může uložit, aby tento navrhovatel předložil lékařské vysvědčení o duševním stavu osoby, o kterou se jedná).	Na základě dopisu rozzlobeného souseda, kterému vadí množství nahromaděných odpadků na vedlejší zahradě.
Návrhem člověka, který je omezen ve způsobilosti k právním úkonům nebo je jí zbaven. (Jestliže soud jeho návrh zamítne a nelze-li očekávat zlepšení jeho zdravotního stavu, může rozhodnout, že mu toto právo nejdéle po dobu jednoho roku nepřísluší.)	

III.2. Práva vyšetřovaného člověka

Každý účastník řízení má práva, která vyplývají z obecného práva na spravedlivý proces. Účastníkem řízení je i vyšetřovaný člověk a vzhledem k specifčnosti řízení o způsobilosti k právním úkonům mu náleží i některá zvláštní práva. Vyšetřovaný má tato práva:

- ▶ podat návrh na navrácení způsobilosti k právním úkonům,
- ▶ nechat se v řízení zastupovat zástupcem, jehož si zvolí,
- ▶ pokud si zástupce nezvolí, soud mu ustanoví zástupce, a to někoho z osob blízkých (např. rodiče, děti apod.) nebo z řad advokátů (tzv. procesní opatrovníctví); role zástupce nesmí být formální, musí vyvíjet aktivitu a hájit nejlepší zájem vyšetřovaného člověka,
- ▶ být poučen o těchto možnostech a o dalších svých procesních právech,
- ▶ být soudem (prostřednictvím zástupce) vyrozuměn o konání jednání a účastnit se ho,
- ▶ vyjádřit se k návrhu na zbavení/omezení způsobilosti k právním úkonům a vyjádřit se k návrhům ostatních účastníků na provedení důkazů a ke všem důkazům, které byly provedeny,
- ▶ navrhopvat důkazy, výslech svědků, písemné důkazy a jiné,
- ▶ na doručení rozhodnutí, kromě případů, kdy od doručení soud upustí z důvodu, že podle závěrů znaleckého posudku adresát není s to význam rozhodnutí pochopit,
- ▶ podat odvolání proti rozhodnutí (nebo jiný opravný prostředek), pokud s ním nesouhlasí.

III.3. Dokazování

Soud je povinen v řízení o způsobilost k právním úkonům zjistit všechny relevantní skutečnosti tak, aby mohl spravedlivě rozhodnout. Soud musí přihlížet jak k důkazům, které navrhují jednotliví účastníci, tak k důkazům, které si sám obstará. Za důkazy můžeme zejména považovat výslech vyšetřovaného člověka, výslechy svědků (např. pracovníků ústavu pro osoby se zdravotním postižením, rodinných příslušníků), znalecký posudek a různé listinné důkazy (např. smlouvy, dopisy nebo jiné listiny).

V řízení o způsobilost k právním úkonům zákon zvláště upravuje:

- a)** výslech vyšetřovaného člověka
- b)** znalecký posudek

- ▶ Soud je v zásadě povinen vyslechnout vyšetřovaného člověka.
- ▶ Doporučí-li znalec jeho nevyslechnutí, soud člověka nevyslechne.
- ▶ Avšak pokud si to vyšetřovaný výslovně přeje (např. v návrhu na navrácení uvede, že chce být vyslechnut, anebo to sdělí soudu při jednání), soud jej vyslechnout musí. Soud by se měl vždy osobně seznámit s vyšetřovaným člověkem.
- ▶ Soud musí v řízení o způsobilosti k právním úkonům ustanovit znalce.
- ▶ Znalec by měl být z takového oboru, aby byl schopen objektivně a správně posoudit schopnosti člověka činit právní úkony. Pokud se jedná o člověka s duševním onemocněním (např. schizofrenie), soud ustanoví psychiatra. Je-li vyšetřovaným člověkem osoba s mentálním postižením, soud by měl ustanovit psychologa. O ustanovení psychologa lze požádat již v podnětu nebo návrhu např. na navrácení způsobilosti k právním úkonům.
- ▶ Znalecký posudek by měl být co nejaktuálnější. Pokud by soud rozhodoval na základě staršího znaleckého posudku (např. rok a půl), porušil by právo vyšetřovaného člověka na spravedlivý proces. To potvrdil Evropský soud pro lidská práva.
- ▶ Znalec musí člověka vidět a vyšetřit, nemůže se spokojit s lékařskými zprávami nebo jinými dokumenty.
- ▶ Navrhne-li to znalec, soud může nařídit, aby byl člověk vyšetřován ve zdravotnickém zařízení. To je ovšem možné jenom tehdy, je-li to nezbytně třeba k vyšetření zdravotního stavu. Toto vyšetření může trvat maximálně šest týdnů.

PRAKTICKÉ OTÁZKY PRO ZNALCE V ŘÍZENÍ O ZPŮSOBILOST K PRÁVNÍM ÚKONŮM

1. Zda je vyšetřovaný člověk schopen vykonávat činnosti péče o sebe. Zejména:

- ▶ Je schopen si zajistit a připravit přiměřené stravování?
- ▶ Dokáže pečovat o osobní hygienu?
- ▶ Je schopen zajistit si přiměřené oblečení?

2. Dokáže vyšetřovaný člověk pečovat o své zdraví? Zejména:

- ▶ Je schopen v případě potřeby (při nemoci či úrazu) vyhledat pomoc lékaře?
- ▶ Je schopen pravidelně docházet ke svému ošetřujícímu lékaři či specialistovi?
- ▶ Dokáže rozeznat situace ohrožující jeho zdraví a bránit se nebezpečí či se ho vyvarovat?

3. Do jaké míry je vyšetřovaný člověk schopen hospodařit s penězi? Zejména:

- ▶ Zná hodnotu peněz?
- ▶ Dokáže peníze šetřit a chránit si je?
- ▶ Je schopen si platit inkasní platby za chod domácnosti?
- ▶ Je schopen nakupovat si a utrácet za věci denní potřeby?

4. Má vyšetřovaný člověk základní sociální kompetence? Zejména:

- ▶ Je vybaven komunikačními schopnostmi? Dokáže udržet konverzaci?
- ▶ Je schopen navazovat vztahy s ostatními lidmi?
- ▶ Je schopen využívat hromadnou dopravu, telefon, poštovní služby apod.?

5. Dokáže vyšetřovaný člověk hájit své zájmy? Zejména:

- ▶ Je schopen si zajistit právního zástupce?
- ▶ Dokáže si vyřídit své záležitosti na úřadech?
- ▶ Je schopen posoudit a uvědomit si důsledky uzavřených smluv?

Zahumenský, D. Některé problémy v řízení o způsobilosti k právním úkonům. Sborník příspěvků ze seminářů pořádaných v rámci projektu Život do svých rukou. Občanské sdružení Quip-Společnost pro změnu 2007.

III.4. Rozhodnutí

Soud rozhoduje v řízení o způsobilosti k právním úkonům:

- a) rozsudkem
- b) usnesením

Rozhoduje-li ve věci samé, tedy o způsobilosti, rozhoduje vždy rozsudkem, který musí veřejně vyhlásit. Rozsudek musí obsahovat výrok (tj. samotné rozhodnutí, většinou kurzívou nebo tučně na první stránce, např. Jan Novák se zbavuje způsobilosti k právním úkonům), dále odůvodnění (v něm shrne všechny důvody pro takový výrok) a poučení, ve kterém uvede, v jaké lhůtě a k jakému soudu je možné podat opravný prostředek.

- ▶ Omezení způsobilosti k právním úkonům znamená, že soud vymezí oblast, ve které člověk není schopen činit právní úkony.
- ▶ V této oblasti nemůže jednat samostatně, všechny právní úkony činí za něj jeho opatrovník.
- ▶ Soud by měl vymezit rozsah omezení negativně, tzn. že by měl určit, v jakých oblastech člověk není schopen činit právní úkony.
- ▶ Oblasti omezení by přitom měly být vymezeny srozumitelně, jednoznačně a co nejkonkrétněji tak, aby omezení nebylo nepřiměřené a nevztahovalo se i na oblasti, ve kterých člověk ve skutečnosti způsobilý jednat je.
- ▶ Pro všechny ostatní oblasti platí, že člověk je plně způsobilý činit právní úkony.

ŠPATNÁ PRAXE

Okresní soud rozhodne o omezení způsobilosti k právním úkonům povšechně, tj. nevymezí jednoznačně jednotlivé oblasti, ve kterých je člověk ve způsobilosti omezen.

Například: „Pan Martin Novák se omezuje ve způsobilosti k právním úkonům tak, že je schopen činit jen běžné právní úkony.“ Takovéto rozhodnutí je nesprávné a nevykonatelné.

DOBRÁ PRAXE

Soud přesně vymezí, v jaké oblasti a v jakém rozsahu není člověk schopen činit právní úkony. Například: „Pan Martin Novák se omezuje ve způsobilosti k právním úkonům tak, že není schopen samostatně hospodařit s částkou vyšší než 1 000 Kč týdně.“

V řízení o způsobilosti k právním úkonům může soud v zásadě rozhodnout o navrácení způsobilosti dvěma způsoby:

- a)** rozhodne o navrácení způsobilosti k právním úkonům z důvodu zlepšení zdravotního stavu člověka (§ 163 o. s. ř.),
- b)** z důvodu, že nebyly dány podmínky pro omezení /zbavení způsobilosti k právním úkonům již v době původního rozhodnutí (§ 190 o. s. ř.).

Dojde-li ke změně zdravotního stavu (zlepšení, zhoršení), soud může na návrh nebo i bez návrhu rozhodnout o změně rozsudku o omezení /zbavení způsobilosti k právním úkonům podle § 163 o. s. ř. Soud může rozhodnout o tomto:

- ▶ člověk se omezuje ve způsobilosti k právním úkonům v jiných oblastech nebo v jiném rozsahu (je-li omezen ve způsobilosti k právním úkonům),
- ▶ člověk se zbavuje způsobilosti k právním úkonům (je-li omezen ve způsobilosti k právním úkonům),
- ▶ člověk se omezuje ve způsobilosti k právním úkonům v určité oblasti a v určitém rozsahu (je-li zbaven způsobilosti k právním úkonům),
- ▶ rozsudek o omezení /zbavení způsobilosti k právním úkonům se mění tak, že člověk již déle není omezen /zbaven způsobilosti k právním úkonům.

III.5. Náklady řízení

Náklady řízení o způsobilost k právním úkonům platí stát, kromě nákladů na právní zastupování. Dohodne-li se vyšetřovaný člověk na zastupování s advokátem a není to advokát ustanovený *ex offio* soudem, platí odměnu advokáta sám. Soud může, odůvodňují-li to majetkové poměry vyšetřovaného člověka, požadovat po něm úhradu nákladů řízení.

Zákon pamatuje taktéž na situaci, kdy by někdo chtěl zneužít řízení o způsobilosti k právním úkonům. Podá-li někdo zjevně bezdůvodný návrh na zbavení způsobilosti, je povinen nahradit újmy, které vyšetřovanému člověku, jeho zástupci, opatrovníkovi pro řízení a státu vznikly.

III.6. Opravné prostředky

a) Odvolání

- ▶ Lhůta pro podání odvolání je 15 dnů ode dne doručení.
- ▶ Odvolání se podává u soudu, který rozhodoval v prvním stupni, tedy u okresního soudu (obvodní soudy v Praze, Městský soud v Brně). Ten je může jako opožděné odmítnout. Je třeba dávat pozor na dodržení lhůty, která je stanovena na 15 dnů ode dne doručení rozhodnutí.
- ▶ Nedoručuje-li soud vyšetřovanému člověku, lhůta běží od doručení rozhodnutí jeho procesnímu opatrovníkovi (advokátovi).
- ▶ Zmeškáte-li lhůtu pro podání odvolání, je možné požádat o její prominutí z omluvitelného důvodu. Se žádostí o prominutí lhůty musíte spojit zmeškané podání, tedy odvolání (nejvhodnější je napsat žádost o prominutí lhůty přímo do odvolání). O prominutí lhůty rozhoduje okresní soud, jeho rozhodnutí je možné taktéž napadnout odvoláním.
- ▶ Platí, že lhůta je zachována, podá-li člověk odvolání poslední den lhůty na poště, nebo na podatelně soudu. Případně-li konec lhůty na sobotu, neděli nebo státní svátek, pak je posledním dnem lhůty nejbližší pracovní den.

PŘÍKLAD

Rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům bylo Janu Novákovi doručeno 13. října. Konec lhůty by připadl na 28. října, tedy na státní svátek. Posledním dnem lhůty je pak nejbližší následující pracovní den. Je-li 28. října sobota (nebo pátek), posledním dnem pro podání odvolání je pondělí. Je-li 28. října např. středa, posledním dnem je čtvrtek.

- ▶ O odvolání rozhoduje nadřízený soud, tj. krajský soud (v Praze městský soud). Odvolací soud může vykonat i dokazování, avšak jenom v omezeném rozsahu. Platí, že požadujete-li změnu rozhodnutí, odvolací soud jej může zrušit a naopak.
- ▶ Odvolání je možné podat proti každému výroku rozhodnutí o omezení/zbavení způsobilosti k právním úkonům. Tzn. že je možné podat samostatné odvolání, např. proti výroku o nákladech řízení.
- ▶ Odvolání je možné vzít zpět. Pak platí, že právní moc rozhodnutí nastane, jako kdyby nebylo odvolání podáno.

PŘÍKLAD

Návrh na navrácení způsobilosti k právním úkonům podá Ústav sociální péče v Olomouci. Okresní soud v Olomouci tomuto návrhu nevyhoví, navzdory tomu, že soudní znalec navrácení doporučil. V průběhu odvolacího řízení se změnil ve vedení ÚSP a nový ředitel se rozhodne všechny návrhy na navrácení způsobilosti k právním úkonům vzít zpět. Vyšetřovaný člověk s tím nesouhlasí a svůj nesouhlas písemně sdělí Krajskému soudu v Ostravě. Ten poté, co se seznámil se znaleckým posudkem, rozhodne, že vzetí návrhu na navrácení způsobilosti k právním úkonům zpět, nařídí jednání, kde vyslechne opět znalce a vyšetřovaného člověka a rozhodnutí Okresního soudu v Olomouci změnil tak, že způsobilost vyšetřovanému vrátí podle § 190 o. s. ř.

b) Dovolání

- ▶ Dovolání je mimořádný opravný prostředek, kterým se napadá pravomocné rozhodnutí odvolacího soudu, tj. soudu druhého stupně.
- ▶ Dovolání se podává ve lhůtě 2 měsíců ode dne doručení rozhodnutí odvolacího soudu, a to u soudu, který rozhodoval v prvním stupni.
- ▶ O dovolání rozhoduje Nejvyšší soud ČR. Zmeškání lhůty není možné prominout.
- ▶ Nemá-li dovolatel právnické vzdělání, musí být zastoupen advokátem nebo notářem, dovolání musí být jimi taktéž sepsáno.
- ▶ O advokáta může každý požádat advokátní komoru, uzná-li komora po-

žadavek za důvodný a odůvodňují-li to majetkové poměry člověka, může komora rozhodnout, že advokáta přidělí za sníženou odměnu, případně bezplatně.

c) Ústavní stížnost

- ▶ Ústavní stížnost je specifický prostředek ochrany ústavně zaručených základních lidských práv a svobod. Je upravena v § 72–84 *zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu*. Jedná se o poslední prostředek nápravy, který nabízí vnitrostátní právní řád.
- ▶ Člověk musí být v řízení před Ústavním soudem zastoupen advokátem. Nemáte-li prostředky na advokáta, můžete požádat Českou advokátní komoru o přidělení advokáta.
- ▶ Ústavní stížnost musí být podána písemně do 60 dnů od doručení rozhodnutí krajského soudu (můžete si vybrat, jestli podáte dovolání, nebo ústavní stížnost) nebo Nejvyššího soudu a musí z ní být patrné, kdo ji činí, které věci se týká a co sleduje, musí být podepsána a datována.
- ▶ Ústavní stížností je možné žádat zrušení soudních nebo jiných rozhodnutí, kterými bylo orgánem veřejné moci zasaženo do základních práv a svobod.
- ▶ Nebyla-li ústavní stížnost odmítnuta a odůvodňují to vaše osobní a majetkové poměry (zejména nemáte-li dostatečné prostředky k placení nákladů spojených se zastoupením), může soudce (tzv. soudce zpravodaj) na váš návrh podaný před prvním ústním jednáním rozhodnout, že náklady na zastoupení zcela nebo zčásti zaplatí stát.
- ▶ Neuspějete-li u Ústavního soudu, poslední možností, jak se domoci svých práv, je podat stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva.

CO SE STÁVÁ
ANEB NA CO SI DÁT
POZOR V ŘÍZENÍ
O ZPŮSOBILOSTI
K PRÁVNÍM ÚKONŮM

IV.

IV. Co se stává aneb na co si dát pozor v řízení o způsobilosti k právním úkonům

V této kapitole si povíme o tom, co se stává a nemělo by se stávat v řízení o způsobilosti k právním úkonům a jaké možnosti právní řád vyšetřovanému člověku nabízí, aby se bránil.

IV.1. Nepoučení

Občanský soudní řád ukládá soudům povinnost poučit účastníky řízení o jejich právech a povinnostech. To je důležité, protože jenom zlomek lidí má právnické vzdělání a rozumí právnímu jazyku. V řízení o způsobilosti k právním úkonům platí toto:

- ▶ Vyšetřovaný člověk musí být poučen o možnosti zvolit si zástupce pro řízení a o jiných procesních právech a povinnostech.
- ▶ Poučit by ho soud měl v zásadě ihned po zahájení řízení, a to písemně.
- ▶ Zdůrazňujeme, že poučení by se nemělo omezit jenom na právo zvolit si zástupce, ale musí se týkat i jiných práv a povinností vyšetřovaného člověka.
- ▶ Zejména by měl být poučen o právu navrhnout důkazy, být slyšen v řízení, o povinnosti podrobit se znaleckému posuzování, o nákladech řízení.
- ▶ Vyšetřovaný člověk musí být poučen takovým způsobem, aby tomuto poučení porozuměl. To platí pro poučení písemné i ústní na jednání. Poučení je věcí soudce a ten musí jeho obsah i formu přizpůsobit vyšetřovanému člověku.
- ▶ V případě ústního poučení na jednání by se soudce měl zeptat vyšetřovaného člověka, jestli porozuměl poučení. Pokud ne, musí poučení zopakovat, nebo tuto skutečnost zaprotokolovat.

Jak se bránit?

- ▶ Nepoučí-li soud účastníka řízení, je to možno považovat za hrubé porušení procesních práv vyšetřovaného člověka. A to zejména s ohledem na to, že zákon povinnost poučit účastníka řízení zdůrazňuje.
- ▶ Mohou nastat dvě situace:
 - ▶ soudce vyšetřovaného člověka nepoučí vůbec. To je důvodem pro zrušení rozhodnutí a tuto skutečnost v odvolání zdůrazněte;
 - ▶ nepřiměřený obsah nebo forma poučení. Domníváte-li se, že soudce vyšetřovaného člověka nepoučil správně, tedy tak, aby tomuto poučení porozuměl, zdůrazněte tento fakt v odvolání.

IV.2. Nepředvolání na jednání

Soud v řízení o způsobilosti k právním úkonům rozhoduje na jednání. V rámci přípravy jednání je soudce povinen předvolat všechny účastníky v dostatečném předstihu tak, aby se mohli na jednání připravit, zpravidla 10 dnů předem.

- ▶ Občanský soudní řád v právní úpravě řízení o způsobilosti k právním úkonům neřeší explicitně otázku účasti vyšetřovaného člověka na jednání, tedy ani otázku předvolání. V zásadě tak platí obecná ustanovení o jednání, podle kterých by soud měl předvolat i vyšetřovaného člověka (účastníka řízení).
- ▶ Soudy by si měly být vědomy toho, že právo účastnit se řízení je velice důležitým aspektem práva na spravedlivý proces a má i nezanedbatelný terapeutický efekt.
- ▶ Otázka předvolání úzce souvisí s otázkou poučení, vyslechnutí i doručení. A to z toho důvodu, že soud by měl člověka poučit zejména v předvolání na jednání, případně na jednání samotném, a to i o možnosti vypovídat, pokud výslech vyšetřovaný člověk navrhne. Pokud soud takto s vyšetřovaným člověkem komunikuje, je namístě, aby mu v zásadě i doručoval všechny písemnosti a rozhodnutí.

Jak se bránit?

- ▶ podáním návrhu na vlastní výslech
- ▶ stížností na nevhodné chování soudních osob spočívající v ignorování účastníka řízení
- ▶ namítáním porušení procesních práv v odvolání

IV.3. Nevyslechnutí vyšetřovaného člověka

V zásadě platí, že soud by měl vyšetřovaného člověka vyslechnout. Zákon umožňuje, aby soud od výslechu upustil, jsou-li naplněny tyto podmínky:

- a) Vyšetřovaný byl poučen o možnosti vypovídat a svůj výslech nepožaduje.
 - b) Výslechem může dojít k újmě na jeho zdravotním stavu.
- ▶ Pokud o to tedy vyšetřovaný člověk požádá, soud ho musí vždy vyslechnout, přestože to znalec nedoporučil.
 - ▶ Problémem zůstává, že soudy spojují výslech vyšetřovaného člověka s jeho přítomností u jednání. Upouštějí-li od výslechu, vyšetřovaného člověka nepředvolávají. Taková praxe je špatná, protože zákon umožňuje nevyslechnout člověka až po jeho poučení.
 - ▶ Jestliže vyšetřovaný člověk není poučen, nemá ani příležitost o svůj výslech požádat. Upustí-li soud od výslechu vyšetřovaného člověka bez poučení, hrubým způsobem zasahuje do jeho procesních práv garantovaných zákonem.
 - ▶ Vyšetřovaný má navíc právo účastnit se jednání i v případě, že nemá zájem o to, aby ho soud vyslechl. Proto by ho jako účastníka řízení měl soud vždy předvolat, aby jednání mohl alespoň sledovat.

Jak se bránit?

V zásadě mohou nastat dvě situace:

- ▶ Soud poučil vyšetřovaného člověka o možnosti požádat o svůj výslech. Platí, že soud musí člověka poučit tak, aby tomuto poučení porozuměl.

Poučil-li soud člověka, pak naplnil svou procesní povinnost a nezbývá nic jiného, než v odvolání navrhnout jinou formu a způsob poučení o možnosti vypovídat v případě, že jste tomu poučení neporozuměli.

- ▶ Soud nepoučil vyšetřovaného člověka o možnosti požádat o svůj výslech. Jiná situace nastává, požádá-li vyšetřovaný o výslech a soud ho přesto nevyslechne. Zákon neumožňuje, aby soud vyšetřovaného člověka nevyslechl, a to ani tehdy, zhorší-li se jeho zdravotní stav a on není objektivně schopen výslechu. Požádal-li o svůj výslech, soud se o něj musí pokusit. Pokud tak neučiní, je to důvodem pro zrušení rozhodnutí v odvolacím řízení a tuto skutečnost je potřeba zdůraznit v odvolání.

IV.4. Nedoručení rozhodnutí

Občanský soudní řád v řízení o způsobilosti k právním úkonům zná výjimku z obecné povinnosti doručovat všem účastníkům řízení soudní rozhodnutí. Dle § 189 o.s.ř. soud nemusí doručit vyšetřovanému člověku rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům, jestliže soudní znalec dospěje k závěru, že člověk není schopen takové rozhodnutí pochopit.

- ▶ Zákon umožňuje nedoručit pouze rozhodnutí o způsobilosti k právním úkonům, jiné písemnosti a rozhodnutí (např. usnesení o ustanovení procesního opatrovníka) soud doručit vyšetřovanému člověku musí.
- ▶ Jestliže rozhodnutí není doručeno vyšetřovanému člověku, znamená to, že rozhodnutí se doručuje pouze opatrovníkovi pro řízení, který nemusí vůbec být v kontaktu s vyšetřovaným člověkem a nemusí podat proti nesprávnému rozhodnutí odvolání.

Jak se bránit?

- ▶ Jsou-li nějaké indicie, že bylo rozhodnuto o omezení nebo zbavení způsobilosti k právním úkonům, je možné na soudě nahlédnout do spisu.
- ▶ V zásadě do spisu může nahlédnout člověk, o jehož způsobilost se jedná, případně jiný účastník řízení.

- ▶ V případě, že člověk byl omezen ve způsobilosti k právním úkonům, může udělit plnou moc pro nahlížení do spisu (je dobré znát spisovou značku věci, ta se dá zjistit telefonicky na soudě) i třetí osobě, např. sociálnímu pracovníkovi ústavu.
- ▶ Je-li člověk zbaven způsobilosti k právním úkonům, plnou moc může udělit jenom jeho opatrovník.
- ▶ Zjistíte-li, že soud již rozhodl o způsobilosti k právním úkonům a toto rozhodnutí nedoručil, můžete podat odvolání. Zákon stanoví, že lhůta pro podání odvolání je 15 dnů. Jestliže se domníváte, že tato lhůta už uběhla nebo mohla uběhnout, v odvolání současně požádejte o prominutí lhůty (§ 58 o.s.ř.).
- ▶ Podle o.s.ř. platí, že v řízení máte procesního opatrovníka, a lhůta pro podání odvolání se počítá ode dne, kdy bylo rozhodnutí doručeno tomuto opatrovníkovi. Pokud neznáte datum, kdy bylo rozhodnutí opatrovníkovi doručeno, pro jistotu o prominutí lhůty požádejte.

IV.5. Soudce nebo jiná soudní osoba se nechová vhodně

Pokud se domníváte, že se k vám soudce nebo jiný zaměstnanec soudu nechová vhodně, můžete se proti takovému chování bránit stížností podle § 164 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

Co to znamená, že se soudce nebo jiná soudní osoba „nechová vhodně“?

- ▶ Soudce nebo jiná soudní osoba (např. zapisovatelka, soudní vykonavatel aj.) odmítá komunikovat s účastníky, chová se vulgárně, ponižuje je, jakkoliv jim vyhrožuje atd.
- ▶ Pod nevhodné chování můžeme zařadit i nedůstojné vystupování soudce nebo jiné soudní osoby mimo pracovní dobu (např. soudce bude opilý nadávat na účastníky řízení v hospodě).
- ▶ Stížnost adresujte předsedovi soudu, seznam soudů je dostupný na internetové adrese www.justice.cz v rubrice soudy.

IV.6. Soudní znalec se nechová vhodně

V řízení o způsobilosti k právním úkonům je vyšetřovaný člověk povinen se podrobit znaleckému posuzování. Činnost znalců je upravena specifickým zákonem, a to *zákonem č. 36/1967 Sb., o znalcích a tlumočnících*.

- ▶ Znalec musí mít takové osobní vlastnosti, aby byl způsobilý znaleckou činností vykonávat.
- ▶ Znalci jsou jmenováni ministrem spravedlnosti anebo předsedou krajského soudu, v jehož obvodu vykonávají svoji činnost. Tyto subjekty mohou znalce taktéž odvolat.
- ▶ Domníváte-li se, že znalec se k vyšetřovanému člověku nechoval vhodně nebo používal nevhodné testové metody, můžete napsat stížnost adresovanou ministru spravedlnosti nebo předsedovi krajského soudu, v jehož obvodu znalec působí.
- ▶ Nevíte-li, kdo znalce jmenoval, adresujte stížnost jak ministerstvu, tak předsedovi soudu.

IV.7. Řízení trvá příliš dlouho

Každé soudní řízení by mělo trvat jenom nezbytně dlouhou dobu. Řízení o způsobilosti k právním úkonům je pro vyšetřovaného člověka velice stresující, protože žije v nejistotě, jak řízení dopadne.

- ▶ Máte-li pocit, že řízení trvá příliš dlouho a soud je nečinný, můžete podat k předsedovi soudu stížnost na průtahy v řízení dle *§ 164 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích*.
- ▶ Rovnou můžete podat rovněž tzv. návrh na určení lhůty k provedení procesního úkonu k nadřízenému soudu (krajský soud). Tento návrh můžete podat bez ohledu na stížnost na průtahy řízení.

Závěr

Tento manuál si klade za cíl zodpovědět základní otázky způsobilosti k právním úkonům v praxi. Vysvětluje, jak právní úpravu a její význam pro člověka s postižením, pokud je zbavený způsobilosti k právním úkonům, tak praktické aspekty odpovědnosti a činnosti opatrovníka. Důležitou součástí manuálu jsou problémy řízení o způsobilosti k právním úkonům, které je velmi specifické. V příloze čtenáři naleznou vzory právních podání, které lze využít pro praktické problémy při navrácení způsobilosti k právním úkonům nebo v rámci odvolacího řízení. Rovněž jsme připravili vzory stížnosti na opatrovníka a návrh na ustanovení nového opatrovníka. Doufáme, že tento manuál bude využit v praxi a pomůže lidem s postižením i sociálním pracovníkům a opatrovníkům lépe se orientovat v problematice způsobilosti k právním úkonům.

VZORY
PRÁVNÍCH
PODÁNÍ

V.

V. Vzory právních podání

V.1. Vzor návrhu na navrácení způsobilosti k právním úkonům

Zde je vzor návrhu na navrácení způsobilosti k právním úkonům člověka omezeného ve způsobilosti nebo jí zbaveného. K návrhu lze ještě doplnit žádost o ustanovení znalce z oboru psychologie, kterou v našich vzorech uvádíme.

Okresnímu soudu v...

adresa soudu

Navrhovatel: *Je-li navrhovatelem člověk zbavený způsobilosti/omezený ve způsobilosti k právním úkonům:* Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem ... *Je-li navrhovatelem instituce (je nutné změnit osobu v celém návrhu):* ÚSP Jindřichův Hradec, Česká 1175/II, 377 28 Jindřichův Hradec

**Návrh na navrácení způsobilosti
k právním úkonům**

I.

Rozhodnutím Okresního soudu v... č.j... ze dne... byl pan Jan Novák zbaven způsobilosti/omezen ve způsobilosti k právním úkonům. Tímto podáváme návrh na navrácení způsobilosti k právním úkonům.

KOMENTÁŘ

Stručně celými větami popište tyto skutečnosti:

- ▶ Kde bydlíte a s kým (jestli bydlíte sami nebo s rodinou, pokud s někým, můžete jej jmenovat a soud toho člověka může vyslechnout jako svědka).

- ▶ Kdo je vaším opatrovníkem, jak často jste v kontaktu (jmenujte svého opatrovníka a popište, jak často jste spolu v kontaktu).
- ▶ Kolik činí váš měsíční příjem a s jakou částkou hospodaříte (napište, kolik činí váš měsíční příjem, kolik vám dává opatrovník a jak pravidelně, jak vám peníze dává – např. osobně si pro ně musíte dojít, nebo vám je posílá poštou).
- ▶ Snažte se detailně popsat, jak hospodaříte s finančními prostředky, které máte k dispozici. (Zejména co všechno si za tyto peníze obstaráte, jestli si kupujete za ně jídlo a jiné základní věci, jestli sám/sama platíte např. in-kaso nebo jiné pravidelné výdaje, jestli chodíte do kina, divadla apod. Zkuste popsat, jak v průběhu měsíce utratíte peníze, které máte k dispozici).
- ▶ Na závěr popište, co všechno zvládáte, jaké jsou vaše zájmy a dovednosti (pokud pracujete, tak tuto skutečnost zdůrazněte a napište, kde pracujete, co tato práce obnáší. Chodíte-li do školy, nebo se jinak vzděláváte, popište, kde a jak vzdělávání probíhá atd.).

Na základě výše uvedených důvodů se domníváme, že zbavení/omezení způsobilosti k právním úkonům není nutné a jsou dány důvody pro navrácení. Z toho důvodu navrhuje, aby Okresní soud v... rozhodl na základě § 163 o.s.ř. tak, že z důvodu zlepšení zdravotního stavu již déle nejsou dány podmínky pro zbavení/omezení způsobilosti k právním úkonům navrhovatele anebo na základě § 190 o.s.ř. tak, že nebyly a nejsou dány důvody pro zbavení/omezení způsobilosti vyšetřovaného k právním úkonům.

V... dne ...

.....

*Jméno a podpis člověka, který podává sám návrh na navrácení,
nebo jméno a podpis zástupce ústavu*

V.2. Vzor návrhu na ustanovení znalce z oboru psychologie

Tento návrh lze podat v rámci návrhu na navrácení způsobilosti nebo i samostatně.

Okresnímu soudu v...

adresa soudu

Návrh na ustanovení znalce z oboru psychologie

Č. j. ...

Vyšetřovaný: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem ...

Navrhuji, aby v řízení o způsobilosti k právním úkonům soud ustanovil znalce z oboru psychologie, neboť takový znalec je k posuzování způsobilosti k právním úkonům kompetentnější než znalec z oboru psychiatrie.

KOMENTÁŘ

- ▶ **Psychiatrie** je obor medicíny, a proto přistupuje ke zkoumání jedince právě z medicínského pohledu, tedy tak, zda je člověk zdravý, či nemocný (resp. trpí duševní poruchou). Tento pohled je však nedostatečný a zkreslující, neboť v uvedeném typu řízení nejde jen o zkoumání zdravotního stavu (samotná duševní porucha není důvodem pro zásah do způsobilosti k právním úkonům). V tomto řízení jde především o posouzení schopností jedince.
- ▶ Právě **psychologie** jako věda o mentálních procesech a chování se zaměřuje na zkoumání schopností člověka, což by mělo být i předmětem zkoumání soudu. Osobnost, jejíž poznání je pro posouzení míry soběstačnosti zásadní, je předmětem zkoumání psychologie, nikoli psychiatrie.

V... dne...

.....

*Jméno a podpis člověka, který podává sám návrh na navrácení,
nebo jméno a podpis zástupce ústavu V.I. Vzor návrhu na navrácení
způsobilosti k právním úkonům*

V.3. Vzor odvolání proti rozhodnutí o navrácení způsobilosti k právním úkonům

Pokud okresní soud nevyhoví návrhu na navrácení způsobilosti k právním úkonům, lze podat odvolání ve lhůtě 15 dnů krajskému soudu prostřednictvím soudu okresního.

Krajskému soudu v...

adresa soudu

prostřednictvím

Okresního soudu v...

adresa soudu

č. j. ...

Vyšetřovaný: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem ...

Odvolání vyšetřovaného proti rozsudku ze dne...

Dvojmo

I.

Rozsudkem Okresního soudu v... ze dne..., č.j. ... byl vyšetřovaný zbaven způsobilosti k právním úkonům. Rozsudek byl doručen zástupci vyšetřovaného dne... Ve lhůtě stanovené zákonem podává vyšetřovaný toto

odvolání.

Podává jej z důvodů uvedených v § 205 odst. 2 písm. d), e), g) o. s. ř. Odvolání nechť je považováno za podané i z jiných než výslovně uvedených důvodů, pokud uplatnění takových důvodů vyplývá z níže uvedené odvolací argumentace.

KOMENTÁŘ

- ▶ Nejdůležitější část odvolání je odůvodnění skutečností, proč si myslíte, že rozhodnutí soudu prvního stupně je nesprávné. Níže v bodech popíšeme, co se v naší praxi stává nejčastěji a jak pak formulujeme odůvodnění. Máte-li pocit, že okresní soud pochybil v jiných otázkách, než které níže uvádíme, zkuste to pochybení popsat.
- ▶ Účastníkem řízení o způsobilosti k právním úkonům je zejména vyšetřovaný člověk. Proto by měla být v co nejširší míře respektována jeho procesní práva (právo na předvolání, poučení, vyslechnutí, doručování atd.). Pokud se tak nestane, popište, v čem spočívá porušení procesních práv (viz kapitola IV.).
- ▶ Rozsudek o nenavrácení způsobilosti k právním úkonům musí být dostatečně odůvodněn. To znamená, že soud se musí dostatečně v odůvodnění vypořádat s navrženými důkazy (i s vašimi), napsat, které provedl, které neprovedl a proč. Pokud máte pocit, že soud neprovedl všechny navržené důkazy, nebo neodůvodnil, proč je neprovedl, případně nedostatečně odůvodnil, ke kterým důkazům přihlížel, podrobně to popište. Rovněž pokud se domníváte, že znalcem neměl být ustanoven psychiatr, ale psycholog, můžete tuto skutečnost ve svém odvolání zdůraznit.

Na základě výše uvedené argumentace vyšetřovaný navrhuje, aby Krajský soud v ... doplnil dokazování a následně ve věci sám rozhodl tak, že vyhoví návrhu na navrácení způsobilosti k právním úkonům.

V... dne ...

.....

*Jméno a podpis účastníka podávajícího odvolání
nebo jméno a podpis zástupce ústavu*

V.4. Vzor odvolání proti rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům

Krajskému soudu v...

adresa soudu

prostřednictvím

Okresního soudu v...

adresa soudu

č. j. ...

Vyšetřovaný: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem...

Odvolání vyšetřovaného proti rozsudku ze dne...

Dvojmo

I.

Rozsudkem Okresního soudu v... ze dne ..., č. j. ... byl vyšetřovaný zbaven způsobilosti k právním úkonům. Rozsudek byl doručen zástupci vyšetřovaného dne... Ve lhůtě stanovené zákonem podává vyšetřovaný toto

odvolání.

Podává jej z důvodů uvedených v § 205 odst. 2 písm. d), e), g) o. s. ř. Odvolání nechť je považováno za podané i z jiných než výslovně uvedených důvodů, pokud uplatnění takových důvodů vyplývá z níže uvedené odvolací argumentace.

II.

KOMENTÁŘ

- ▶ V odůvodnění odvolání proti rozhodnutí o zbavení způsobilosti k právním úkonům můžete použít argumentaci, kterou jsme uvedli ve vzoru odvolání proti rozhodnutí o nenavrácení způsobilosti k právním úkonům.
- ▶ Jelikož odvolání proti rozhodnutí o zbavení způsobilosti napadá rozhodnutí o závažném zásahu do práv a svobod člověka, můžete uvést, že zbavení způsobilosti k právním úkonům je závažný zásah do práv a svobod člověka.
- ▶ Pro zbavení způsobilosti k právním úkonům platí, že člověk nemůže být schopen činit žádné právní úkony. Pokud je člověk schopen, zejména dle znaleckého posudku, činit alespoň některé právní úkony (např. je schopen hospodařit s částkou nižší než 1 000 Kč), soud by neměl rozhodnout o zbavení způsobilosti. V takovém případě zdůrazněte, že nejsou pro zbavení způsobilosti k právním úkonům splněny zákonné předpoklady.

III.

Na základě výše uvedených důvodů navrhuje, aby Krajský soud v... vydal toto rozhodnutí: Rozhodnutí Okresního soudu v... ze dne..., kterým byl odvolatel zbaven způsobilosti k právním úkonům, se ruší.

V... dne...

.....

Jméno a podpis účastníka podávajícího odvolání
nebo jméno a podpis zástupce ústavu

V.5. Vzor odvolání proti rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům

Krajskému soudu v...

adresa soudu

prostřednictvím

Okresního soudu v...

adresa soudu

č. j. ...

Vyšetřovaný: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem ...

Odvolání vyšetřovaného proti rozsudku ze dne ...

Dvojmo

I.

Rozsudkem Okresního soudu v ... ze dne ..., č. j. ... byl vyšetřovaný omezen ve způsobilosti k právním úkonům. Rozsudek byl doručen zástupci vyšetřovaného dne ... Ve lhůtě stanovené zákonem podává vyšetřovaný toto

odvolání.

Podává jej z důvodů uvedených v § 205 odst. 2 písm. d), e), g) o. s. ř. Odvolání nechť je považováno za podané i z jiných než výslovně uvedených důvodů, pokud uplatnění takových důvodů vyplývá z níže uvedené odvolací argumentace.

II.

KOMENTÁŘ

- ▶ V odůvodnění odvolání proti rozhodnutí o omezení způsobilosti k právním úkonům můžete použít argumentaci, kterou jsme uvedli ve vzoru odvolání vůči rozhodnutí o nenavrácení způsobilosti k právním úkonům, resp. o zbavení způsobilosti k právním úkonům.

III.

Na základě výše uvedených důvodů navrhuje, aby Krajský soud v ... vydal toto rozhodnutí: Rozhodnutí Okresního soudu v... ze dne ..., kterým byl odvolatel omezen ve způsobilosti k právním úkonům, se ruší.

V... dne...

.....

Jméno a podpis účastníka podávajícího odvolání
nebo jméno a podpis zástupce ústavu

V.6. Vzor stížnosti na opatrovníka

Níže uvedená stížnost je formulována jménem člověka zbaveného způsobilosti/omezeného ve způsobilosti k právním úkonům, který má z nějakého důvodu problémy se svým opatrovníkem. Stížnost lze modifikovat i tak, že stěžovatelem je ústav. Rovněž lze stížnost upravit tak, aby směřovala vůči veřejnému opatrovníkovi (město, obec). Tuto skutečnost je potřeba zdůraznit v úvodu stížnosti.

Okresnímu soudu v ...

adresa soudu

č. j. ...

Stěžovatel: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem ...

Stížnost na opatrovníka

Vážený soude,

tímto podávám stížnost na svého opatrovníka Vladimíra Boudníka nar. ... (*pokud znáte datum narození*), bytem ... (*pokud znáte adresu trvalého bydliště*), který mi byl ustanoven rozhodnutím Okresního soudu v ... ze dne ... Důvodem mé stížnosti jsou zejména tyto skutečnosti: ...

KOMENTÁŘ

- Popište detailně, z jakých důvodů si stěžujete na opatrovníka. Zejména se může jednat o situace, kdy opatrovník porušuje své povinnosti při správě záležitostí opatrovance (např. vyplácí menší částku, než kterou by měl podle rozsudku vyplácet), prosazuje svůj zájem, který je ve střetu se zájmem opatrovance, nekomunikuje s vámi, nestará se o vaše potřeby, je na vás hrubý apod.

- ▶ Poté, co popíšete všechny důvody stížnosti, navrhněte soudu, aby sjednal nápravu. Můžete navrhnout, aby např. zkontroloval hospodaření opatrovníka, případně pouze aby sjednal nápravu. Taktéž můžete spojit stížnost na opatrovníka se žádostí o změnu opatrovníka (viz níže).

Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se domnívám, že moje stížnost na opatrovníka je důvodná. Proto žádám soud, aby v předemětné věci zjednal nápravu.

V ... dne ...

.....

Jméno a podpis stěžovatele
nebo jméno a podpis zástupce ústavu

V.7. Vzor návrhu na změnu opatrovníka

Okresnímu soudu v...

adresa soudu

Č.j. ...

Navrhovatel: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem...

Návrh na změnu opatrovníka

Vážený soude,

dne ... mi byl ustanoven opatrovníkem pan Vladimír Boudník, nar. ... *(pokud znáte datum narození)*, bytem ... *(pokud znáte adresu trvalého bydliště)*. Nejsem však spokojen s tím, jakým způsobem pan Boudník funkci opatrovníka vykonává, a proto žádám, aby mi byl ustanoven opatrovník jiný.

Důvody mé žádosti jsou následující ...

KOMENTÁŘ

- ▶ Návrh na změnu opatrovníka musíte odůvodnit. Soud musí pochopit, že z nějakého důvodu opatrovník není tím správným člověkem pro hájení zájmů opatrovance. V zásadě platí, že opatrovníkem by měl být člověk, kterému důvěřujete a který je schopen a ochoten řádně hájit vaše zájmy.
- ▶ Pokud nejste spokojen s opatrovníkem, popište všechny důvody své nespokojenosti. Zkuste popsat, proč opatrovník nehájí zájmy, v čem si odporuje s vůlí člověka pod opatrovnictvím, zda existují nějaké spory, co vidíte jinak a proč.
- ▶ Víte-li o někom, kdo by měl zájem být opatrovníkem, navrhněte soudu, ať ho ustanoví. Budete-li někoho navrhopvat, popište, v jakém jste vztahu a proč si myslíte, že by byl lepším opatrovníkem.

S ohledem na výše uvedené Vás žádám o změnu opatrovníka.

V ... dne ...

.....

*Jméno a podpis stěžovatele
nebo jméno a podpis zástupce ústavu*

V.8. Vzor stížnosti na průtahy v řízení

Stížnost na průtahy v řízení podává účastník řízení, tj. člověk, o jehož způsobilost k právním úkonům se jedná, nebo navrhovatel. Navrhovatelem může být i ústav, který také může podat stížnost na průtahy v řízení. Stížnosti na průtahy v řízení může podat i zástupce vyšetřovaného člověka, případně jeho opatrovník.

Okresnímu soudu v...

adresa soudu

Stěžovatel: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem ...

Stížnost na průtahy v řízení o způsobilosti k právním úkonům

podle § 164 odst. 1 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

Dne ... bylo se stěžovatelem zahájeno řízení o způsobilosti k právním úkonům u Okresního soudu v ... č. j. ...

KOMENTÁŘ

- ▶ Řízení o způsobilosti k právním úkonům je velice citlivé řízení z hlediska zásahu do práv a svobod vyšetřovaného člověka. České soudy mají stále problém s vyřizováním své agendy včas a dochází k průtahům v řízení. Po zahájení řízení o způsobilosti k právním úkonům nebrání okresnímu soudu nic v tom, aby během několika málo týdnů ustanovil znalce. Znalec mívá většinou lhůtu 60 dnů k posouzení schopností člověka a vypracování znaleckého posudku. Je běžné, že tato lhůta se prodlužuje o několik dní, případně několik málo týdnů. Poté znalec předloží znalecký posudek a soudu nic nebrání, aby v rozumné lhůtě (několik málo týdnů) nařídil jednání, na kterém by mělo být v zásadě i rozhodnuto.

- ▶ Popište, v jaké fázi se řízení nachází, kolik měsíců uplynulo od posledního úkonu soudu, tj. od zahájení řízení, od ustanovení znalce, od vypracování znaleckých posudků. Např. „Okresní soud v ... zahájil dne 1. 12. 2006 řízení o způsobilosti k právním úkonům, ustanovil dne 1. 3. 2007 znalce z oboru psychologie pro posouzení schopností stěžovatele. Znalec posudek vypracoval ve stanovené lhůtě, soud jej má k dispozici od 1. 6. 2007. Do dnešního dne, tj. 1. 9. 2007, soud nenařídil jednání.“
- ▶ Dále popište, jak vás jako účastníka řízení poškozují průtahy v řízení, jaké praktické problémy vám to způsobuje. Např. „*Jsem zbaven způsobilosti k právním úkonům. Můj zdravotní stav se v průběhu dvou let výrazně zlepšil. Našel jsem si přítelkyni a chtěl bych s ní uzavřít sňatek a založit si rodinu. Skutečnost, že jsem zbaven způsobilosti k právním úkonům a že v soudním řízení dochází k průtahům, mě významně poškozují.*“

S ohledem na vše výše uvedené podává stěžovatel dle ustanovení § 169 odst. 1, zákona č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích

stížnost na průtahy v řízení

a žádá, aby tyto průtahy byly neprodleně odstraněny.

V ... dne ...

.....

Jméno a podpis osoby, která stížnost podává

V.9. Vzor návrhu na určení lhůty k provedení procesního úkonu

Krajskému soudu v...

adresa soudu

prostřednictvím

Okresního soudu v...

adresa soudu

č. j. ...

Navrhovatel: Jan Novák, nar. 1. 1. 1950, bytem...

Návrh na určení lhůty pro provedení procesního úkonu

KOMENTÁŘ

- ▶ Návrhem na určení lhůty se účastník dožaduje, aby Krajský soud určil soudu okresnímu určitou lhůtu k provedení procesního úkonu, např. k ustanovení znalce nebo k nařízení jednání. Z toho důvodu popište kdy bylo řízení zahájeno a jak dlouho je soud nečinný. Pokud víte datum, napište i datum posledního úkonu soudu v řízení, např. datum ustanovení znalce.
- ▶ Tento návrh můžete podat i samostatně, není nutné abyste se předtím obrátili na předsedu nebo předsedkyni soudu se stížností na průtahy.
- ▶ Pokud vám Krajský soud vyhoví, tak určí Okresnímu soudu určitou lhůtu, např. 30 dnů na provedení konkrétního úkonu, např. nařízení jednání.

Na základě výše uvedeného mám zato, že v řízení došlo k průtahům a navrhuji, aby Krajský soud určil lhůtu pro provedení procesního úkonu.

V ... dne ...

.....

*Jméno a podpis účastníka podávajícího návrh
na určení lhůty nebo jméno a podpis zástupce ústavu*

Centrum advokacie duševně postižených

Mental Disability Advocacy Center, MDAC

Podporuje lidská práva dospělých a dětí se skutečným či domnělým mentálním či psychosociálním postižením. Zaměřuje se na oblast Evropy a střední Asie a používá právní nástroje k podpoře rovnosti a sociálního začleňování.

Vizí MDAC je svět, v němž si lidé váží emocionálních, duševních nebo v učení spočívajících odlišností ostatních a respektují autonomii a důstojnost každého jednotlivce.

MDAC má status přidružené organizace Rady Evropy.

www.mdac.info

LIDI LIGY

Zapojit se můžete i vy

LIDI LIGY je označení pro ty, kteří nám svou pravidelnou finanční podporou pomáhají hájit práva slabších a pracovat na zlepšení kvality života všech lidí v České republice.

ZÍSKÁTE od nás:

- pravidelné informace o naší činnosti,
- k tomu 2× ročně EXTRA Ligové noviny,
- pozvánky na společenské akce, veřejné diskuse,
- výroční zprávu,
- nové publikace zdarma
- a další dárky

Bližší informace naleznete na **www.lidiligy.cz**

PODPOŘIT naši práci můžete dodávkou služeb, trvalým příkazem či jednorázovou částkou poukázanou na účet

180 068 538/0300 variabilní symbol 999

Díky vaší podpoře toho prosadíme více za kratší dobu.
VŠEM DÁRCŮM DĚKUJEME ZA POMOC. NEBÝT LHOŠTEJNÝ MÁ SMYSL.
Veškeré informace o Lize lidských práv získáte na **www.llp.cz**.
Připojit se k nám můžete také na **Facebooku**.

www.llp.cz • **www.ferovanemocnice.cz**
www.ferovaskola.cz • **www.reformaopatrovnictvi.cz**

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

zdraví – spravedlnost – práva dětí

Zasazujeme se o **férové a důstojné podmínky pro všechny občany** v oblasti zdravotnictví, justice a ochrany práv dětí. Vytváříme prostor pro svobodnou volbu těch občanů, kterým záleží na zdraví, právním státu i budoucnosti. **JAK?**

- ▶ **Vyhráváme soudní spory** na straně slabších, často nemajetných občanů, jejichž práva byla porušena.
- ▶ Každý den **bezplatně zodpovídáme dotazy** pacientů a publikujeme srozumitelné právní návody pro občany i v dalších oblastech.
- ▶ **Úspěšně prosazujeme reformy** v oblastech zdravotnictví, vyšetřování policie, ústavní péče, v systému opatrovnictví dětí a mentálně postižených lidí. Ministerstvům, poslancům i senátorům předkládáme připomínky k schvalovaným zákonům.
- ▶ **Organizujeme odborné konference**, pracovní semináře a kulaté stoly se soudci, policisty, s učiteli, lékaři a se zástupci ministerstev. Vzděláváme studenty na všech úrovních i občany bez rozdílu věku.

www.llp.cz

www.ferovanemocnice.cz

www.ferovaskola.cz

www.reformaopatrovnictvi.cz

LIGA LIDSKÝCH PRÁV

Kontakt:

Liga lidských práv, o.s.
Burešova 6, 602 00 Brno
tel.: (+420) 545 210 446
fax: (+420) 545 240 012
e-mail: brno@llp.cz